

KAYBETTİĞİMİZ DEĞERLER

Efdalettin Tekiner

Yazan: Prof. M. Tayyib Gökbilgin
~~~~~

Türk tarihçiliği, bu sene, İbnülemin Mahmut Kemal İnaldan sonra, yeni ve büyük bir kayba daha uğradı. Efdaleddin Tekiner, bir çok meziyet ve iyi vasıfları nefsinde toplamış bir insan olmakla beraber, onun en göze çarpan hususiyeti tarihçiliği idi: Tarih hocası, tarih araştırmacısı ve tarih yazarlığı onda bir arada toplanmıştı. İstanbulun tanınmış ve kültürlü bir ailesine mensub bulunan ve Hazinei Hassa Umumi müfettişi, İsmail Cevad Beyin oğlu olan Efdaleddin Tekiner, Mülkiyeden mezun olmuş ve bir müddet de Sadaret Mektubi kaleminde amedi hulefaliğiyle memuriyet yapmışsa da daha genc yaşlarından itibaren tarih hocalığını kendisine asıl meslek seçmişti. Mülkiyede, hukuk ve Galatasarayda tarih tedrisatında bulunuşu onun kısa bir zamanda müdekkik bir tarih hocası olarak yetişmesine ve tanınmasına hizmet etti. Daha 30 yaşında iken Darülfünuna Osmanlı tarihi müderrisi oldu (1317 - 1901). Artık Birinci Dünya Harbi başlarına kadar bu vazifede gördüğümüz üstad, bu vazifesinin yanında Sadaret Mektubi kaleminde şube müdürlüğü vazifesini de yapmakta idi. 1910 da Tarihi Osmani Encümeni teşkil edildiği vakit, o Ayan azasından vakanüvis Abdurrahman Şeref Beyin reisi bulunduğu, bu ilim cemiyetinin on bir daimi azası arasında mevki ve vazife almıştı. Bugünkü Türk Tarih Kurumunun, vazife ve faaliyet sahası itibarile, nüvesini teşkil eden bu encümenin, o, şimdiye kadar, 12 daimi azasından hayatta kalmış kıdemli ve çok kıymetli tek ilim adamı idi.

Efdaleddin Tekinerin, Tarihi Osmani Encümeninin neşir organı olan mecmuasında, daha ilk sayılardan itibaren olgun ve değerli etüdler neşrettiğini görüyoruz: Evvela, Arabların İspanyadan tardı sıralarında, Endülüs ulemasının Osmanlı padişahından yardım istemek üzere gönderdikleri arabca kasideyi "Elem verici bir vesika" başlığı altında neşretti ve tercümesini verdi. Hocamızın, bu makalesinde çok rakik hislerle mütehassis olduğu, yazısını şairane tasvirlerle süslediği görülmektedir: "Arablar zamanında İspanya, o kıtai mamure öyle mesud idi ki çağlayan enharı,esen rüzgarı güya o saadetzara hükümferma olan refah ve bahtiyariden nasibedarı iğtinam olmak için ... Sahrular, şad ve hurrem sürülerile, zari-i mezheb etkinlerle, şehir ve mamureler, mebanii medeniyesile pürhiştam idi" Onun, arabca tarihlerden faydalanarak, ana hatlarla yazdığı bu yazı bu encümenin muavin azasından Bahriyeli Saffet Beyin Batı eserlerinden tercüme ettiği bir zeyl ile tamamlanmıştı.

Efdaleddin Tekiner,o tarihten itibaren İstanbulun abidatı kadimesi ve hatıralarile yakından ilgilenmeğe başlamıştı. 1911 senesi yaz aylarında Yedikuleden geçecek ikinci bir demiryolu hattı inşa edildiği esnada, meşrutiyet devrinin başlarında fedakar bir ıslahatçı olarak kadir ve kıymeti bir kat daha beliren, Alemdar Mustafa Paşanın kemiklerinin layık olduğu bir ihtifal ile Zeyneb Sultan camii hatiresine nakli işine çalıştı ve bu şehid devlet adamı hakkında uzun bir etüdü de bu mecmua sütunlarında, fasılalarla ve üç sene içinde neşretti. Şanizade, Cevdet ve Osmanzade tarihlerini, Vakai Selimiye, Asım Tarihi gibi kaynaklara istinad eden Efdaleddin Bey, bu hadisede bulunmuş bazılarının müşahedelerini de ele geçirerek bunlardan da istifade etmiş ve Alemdar Mustafa Paşa vakasını bir çok malümat ilave eylemek suretile aydınlatmağa çalışmıştı. 1913 te, Osmanlı devletinin istiklal gününü

tesbit etmek ve bugünün milli bayramlardan biri addedilerek yıldönümlerini kutlamak arzusu belirince ve bugünün tesbitinin Tarihi Osmanlı Encümeni tarafından yapılması Maarif Nezaretince istenince bu işle üstad meşgul olmuş, bütün tarihi kaynakların bu hususta verdiği malûmatı nakil ve mukayese ederek bir tetkik yapmış ve neticede, istidlal tariki ile, bunun 4 cemaziyelevvel 699 (27 ocak 1300) olabileceğine hükmetmişti.

Hocamız 1956 da, İstanbulda ölen Macar müsteşriki Dr. Karacson İmrenin bir makalesi münasebetile, Türkiyede matbaacılığın kuruluşu ve İbrahim Müteferrikadan önce İstanbulda basılan kitablara dair de bir tetkik yapmış ve o aralarda Hazinci evrak vesikaları üzerinde de çalışmıştı.1914 te Darülfünundaki vazifesinden ayrılan Efdaleddin Tekiner 1918 de İslam tarihi müderrisi olarak tekrar Üniversiteye dahil oldu ve mütareke devrinde ve daha bir müddet bu vazifede kaldı ki, onun İslam Tarihi adile müstakil bir eseri bu münasebetle çıkmıştı. Daha sonra memuriyet hayatında karar kılmak ve Hapishaneler Umum müdürlüğü vazifesinden emekliye ayrılmakla beraber tarih ile yakın alakasını daima muhafaza etti. Türk Tarih Kurumu kurulduğu zaman bu ilim cemiyetinde ilk vazife alanlardan biri o oldu ve ölümüne kadar onun bütün çalışmalarına ve kongrelerine, yorulmak bilmiyen bir şevk ve heyecanla katıldı. Bu müddet zarfında İstanbulda Eski Eserleri Koruma Derneğinin bir üyesi ve başkanı sıfatile ecdad yadigarları üzerine kolunu, kanadını gerdi. Geniş bilgisi ile bu abideleri korumağa ve kurtarmağa elinden geldiği kadar ça----- -----

Efdaleddin Tekiner gene son senelerde, Tarih Kurumunun kendisine tevdi ettiği bir vazifeyi ikmal için adeta istical gösteriyordu. Seksenini hayli mütecaviz bir yaşta bir öğrenci edası ve sadakatle haftalarca Üniversite kütüphanesine devam etmiş ve Silahat Tarihinin basılmamış kısımlarını, muhtelif yazmalar üzerinde tetkik ve mukayese etmek suretile ve tenkidli bir şekilde neşre hazırlanmıştı. Adeta zalim ecelin yaklaştığını ve milletine son büyük hizmetinin tamamlanmasına engel olacağını bir önsezile hissediyor ve bundan korkuyordu. Son defa geçen bayramda kendisini ziyaret ve acil şifalar temenni ettiğim sırada üstad, bana, bunu müphem bir endişe olarak izhar ederken, aynı zamanda, Tarih Kurumunun yeniçağ kolu faaliyetlerine sonbaharda tekrar katılmak arzusunda bulunduğunu da söylemekten kendini alamıyordu. Onun tamamlanacak eserleri bir vazife olarak tarihçi şahsiyeti de emsalsiz bir örnek gibi gelecek tarihçi nesillere bir miras halinde intikal etti. Onun manevi bir talebesi ve Türk Tarih Kurumunda 14 senelik bir arkadaşı sıfatile, ebedi istirahatgahında nur içinde yatmasını dilerken hatırasını taziz ve tebcil etmeği kutsi bir vazife biliriz.